

„Magának a Nemzetiben a helye”

Ablonczy László, 2015. április 18., szombat 15:30

Forrás: Magyar Nemzet Magazin

Virágokkal, koszorúkkal ékes koporsója mellé felrobbantott Nemzetijének gipszoszlopdarabját helyezték. „Gyönyörű hivatás lelket tartani az emberekben... térden állva adok hálát Istennek, hogy ezt az utat választottam” – vallotta a száz éve született Szelezky Zita. Vasárnap délutánonként régi filmjeivel a tévében vissza-visszajár közénk, s énekl: „Oly édes az élet, oly szép a világ...”

Arca: ovális. Haja: szőke. Szeme: barna – olvasható a budapesti népügyészség, az Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatal 1946-os iratában (ÁBTL–4.1.–A–924/27). Néhány évvel korábban Deák Zoltán hírlapíró „mongol szemű, barackarcú, kismadárccsipogású” színésznőként jellemezte Szelezky Zitát, aki nyolcvanpengős fizetéssel lett a Nemzeti Színház ösztöndíjasa az 1936–37-es évadban. Sok helyre csábították, de az akadémián Ódry Árpád azt mondta: „Magának a Nemzetiben a helye.” Egyszeri bemutatóra (sem) érdemes darabcskák között aztán Titánia szerepét kapta a Szentivánéji álomban, s Ledér volt a Csongor és Tündében. Ámuló gyönyörűséggel játszott a szent hajlékban, ösztöneinek radarja pontosan érzékelte Németh Antal rendezői szándékait. S a Méltóságos kisasszony főszerepét követően (Rendező: Balogh Béla, 1936) bája és sugárzása folytán neve csacska filmek csillagává fényesedett.

Kényeztette Szelezkyt a közönség és az őt „kitüntető kedvességgel kezelő sajtó” is, ahogy Egyed Zoltán írta. Szigorú, de hiteles ítéseket idézünk. A Villámfénynél Németh László első színpadi bemutatója (1938. március 30.), Timár József játszotta a körorvost, Satát, a bűvleánykát Szelezky. Akiről Szabó Zoltán a Magyar Nemzetben írta: Satával „igazi színésszé érett”. Évtizedek múltán Timárnak címzett levelében Németh így emlékezett: „...egy finom, sudár, komoly lány iparkodott ott a te társtalanságba zárt s megnyílni vágyó lelkedhez kulcsot találni. Engem, ahogy szavaitokat, kiejtésedet s az ő komoly hangját hallgattam, egyre mélyebb megindultság fogott el.” Abban már tévedett Németh, hogy darabjának idején „még nem vették őt munkába a rossz magyar filmek”. Mert reggel ötkor vitte a filmgyár kocsija; hogy munkára ébredjen, jeget rakott az arcára, s dolgozott kilencig, aztán a Nemzetiben próbált kettőig, s ebéd nélkül újra a film, aztán vissza, előadás!

De a folytonos üzöttségben sem kopott művészi ereje. Keresztury Dezső hiteles tanú, aki Tamási Áron Vitéz lélek című darabjának (1941. január 25.) Borókáját így látta: „mesésen szép, de ugyanakkor erős vadmacskát játszik vonzó bájának és friss temperamentumának teljes bevetésével”. Ekkor már négyszáz pengős havi fizetése is jelzi: Szelezky rangot jelent a Nemzetinek: az 1940–41-es évadban tíz darabban összesen nyolcvanszor lépett színpadra. Repült Shakespeare Júliájaként; Solvejgje Ibsen Peer Gyntjében (május 10.) Keresztury szerint: „Nagyon szép, áthatja a szemérmes és síríg hú nőiességének meggyőző valóságára. Solvejg dalát egyszerű és ritka finom művészettel szólaltatta meg.” Ám Solvejg 1941. június 17-én búcsúzott drága Nemzetijétől. Fegyelmeivel eltávolították. Miként történt?

Nagy hullámverés a korabeli sajtóban; bizonytalan tények és vádak. Aki a kései ÁVH-s anyagokban elmerül, szokja az alja jelzőket és a rágalmakat, ám a Szelezkyt piszkoló iratokat olvasva oszlik a homály. A miniszterelnök 1945. február 15-én jegyzett listáján (ÁBTL–4.1.–A–924/27; 34) a háborús bűnösök sorában nyolc színházi szerepel, köztük Szelezky Zita, aki 1945 márciusában távozott az országból. Az elfogatóparancsot 1946. február 14-én adták ki, majd a népbíróság szeptember 16-án és a következő hetekben

tanúkat hallgatott meg két kérdésben, melyek voltaképp összetartoztak. 1941. május 18–28. között a Nemzeti Színház Frankfurtban és Berlinben vendégszerepelt a Faust és a Csongor... előadásával, ám a Tündére jelölt Szeleczy megtagadta az utazást. Pontosabban: a szerepet. A '45–46-os hadjárat abszurdja: akit háborús bűnösnek nyilvánítanak, és „a nyilasmozgalom segítségével” akarnak meghurcolni, miért nem ment el a hitleri országba? Igazgató, filmes és színházi játszótársak vallottak a népbíróság előtt. Németh Antal Tündére jelölte, de ő ragaszkodott a neki sikeres Ledér szerepéhez. Bajor Gizire is hivatkozott, mert Bajor valóban lemondta a turnét. Füstös bácsi, a szerepkihordó háromszor vitte a Tünde-példányt Szeleczyhoz, aki újra és újra visszaküldte.

A színház fegyelmi bizottsága a kamarához utalta az ügyet, amely halasztott ülést követően elbocsátásáról határozott. Feloldva a kölcsönös keménykedést, a viszály vélhetően barátságosan is intéződhetett volna. A népbíróság előtt Németh Antal és mások is említették: házassága Haltenberger Gyulával (1940. június 8-án lovas rendőrök viaskodtak a nagyszámú rajongóval a Kálvin téri templom előtt) a németek irányába hangolta Szeleczyt (ÁBTL–3.1.9.–V–81068). A frankfurti sikerről tudósító Szabó Lőrinc Szeleczyt sóhajtotta, s a berlini Csongor... sikeréről pedig sejteti: „hősnője Sz. volt”, vagyis Szörényi, Tünde alakítója. Németh szerint Szeleczyt valójában három filmszerep marasztotta (Egy éjszaka Erdélyben, Édes ellenfél, Leányvásár). Gobbi Hilda, Fényes Szabolcs és mások se vádaskodtak távollétében.

De Major Tamás hű volt önmagához: Várkonyi Zoltánra hivatkozott, miszerint Püskösti Andor Madáchában Várkonyi és Szeleczy 1944. március 19-én együtt játszott (Első Anna és Harmadik Károly), s a német bevonulásra Szeleczy azt mondta volna: „Életem legboldogabb napja.” Merő hazugság volt, mert Várkonyi épp azt vallotta a bíróságon, hogy neki Szeleczy menedéket ajánlott az otthonában. Többek homályos vádja: Szeleczy „oroszellenes” verset szavalt 1944-ben. De nem merték megnevezni: Petőfi Sándor Föl a szent háborúra! című versét mondta a rádióban és gyakran a pódiumon. „Jön az orosz, jön az orosz, / Itt is van már valóba” – s valóban itt volt. De Petőfi írta, nem Szeleczy. A szovjet felszabadítást Petőfivel félni: háborús népuszítás!? – a metaforás kérdést persze Bollinger József védő sem pendíthette. Amit mondhatott: a színész szereplésének elbírálására nem a bíróság, hanem a szakma igazolóbizottsága jogosult; a vádak általánosak; kései, '44-es filmjei, a Zenélő malom és a Nászinduló politikamentesek. Pálosi Béla tanácsának ítélete: három év börtön, tízéves eltiltás jogainak gyakorlásától és vagyonek kobzás.

„Nagyon nehéz volt az én utam” – mondta Szeleczy, mert az ő igazi vagyonek kobzása Nemzeti-fosztottságában már 1941-ben elkezdődött. Válóper a Nemzetivel, a sajtó kartácstüzei jobbról és balról, majd az olaszországi forgatást követően (Tentazione – Kísértés) szervezete összeomlott. Tüdőcsúcsburut: kezelték a János-kórházban, majd Galyatetőn és boldog nyarainak édenében, Nekézsenyben a tápáskodás következett – és válása férjétől. 1942. szeptember 23-án lépett újra színpadra: Huszka Jenő Mária főhadnagyát 240-szer játszotta az operettszínházban Pestet rengető s országosan is visszhangzó sikerrel. 1943-ban négy filmet forgatott, és nem szerep, hanem szívbéli ügye volt, hogy a „nemzet kishúgaként” a sebesült katonákat vigasztalja. Rettegte a szovjet világot. 1944 őszén Kovách Aladár visszahívta a Nemzetibe, de Anouilh Euridikéjét nem játszhatta el, mert Kiss Ferenc azt mondta: „Háború idején nem csinálunk propagandát a halálnak.” Gárdonyi Annuskájaként december 10-én szerepelt utoljára a Nemzetiben, majd Kőszegszerdahelyre utazott. Gyötrelmes hetek után Olga nővérével, bátyjával és édesanyjával 1945. március 13-án átlépték az osztrák határt. Útközben a németek kifosztották – ő pedig elkobozta magától az országot, mert „nem tudtam volna elképzelni, hogy a kommunizmusban éljek”.

Nemzetét azonban nem hagyta el. 1948-ban Argentínába érkezett, Berzsenyi, Petőfi, Arany, Juhász Gyula, Mécs László, Reményik Sándor verseiben, pódiumműsoraiban éltette az álmodott hazát. És álmodta régi otthonát is; megalapította az Argentínai Magyar Nemzeti Színházat 1951-ben. Hamarosan rádöbbsent: hiába adták elő Madách Tragédiáját s a Bánk bánt, az emigráció közönsége a honi csacska filmekben nevelődött. Az emigráns lélek nem Katonát vagy Németh Lászlót óhajtja, hanem a nótás, édes-bús haza-Tündérkertben káprázik. És keserv a hazahiány rontása is: az örökös önsorvasztó viszály; még a tháliások is egymás ellen fűtötték hevüket. Ahogy lehet... – így maradt a költészet és dal Szeleczy Zita egyszemélyes varázslataként. Jele van, hogy 1953-ban az ÁVH hazaédesgette volna. Amint Páger három év szívós játékával sikerült is. Az 1956-os forradalomban felgyúlt az álom: megy a szovjet! Szeleczy felhívásokat fogalmazott, és az argentin rádióban beszélt nemzetének sorsáról. Ám a szent háború elbukott, így Kanadától Ausztráliáig a magyarság pódiumain s lemezeken, kazettákon versekkel, dalokkal hirdette a reményt és az összetartozás ígését. 1962-ben Hollywoodba költözött; szerényen, anyagi gondok szorításában, de méltósággal élte mikesi sorsát. Lakása kis stúdiójában maga rögzítette vigaszműsorait, s postázta a világba honfitársainak.

Végül beteljesült a félszázados álom: ment az orosz, s ő hazatért. Egykori Farkas–Ratkó-díja, nyugati elismerések mellett köztársasági középkereszttel elismerten és bírói ítélettel is felmentve, szerény csöndességben, betegségekkel viaskodva 1999. július 12-én hunyt el Érden. A Kálvin téri református templomban ravatalozták fel, s augusztus 3-án örök nyugovóra költözött a nekézsenyi családi sírboltba. Virágokkal, koszorúkkal ékes koporsója mellé felrobbantott Nemzetijének gipszoszlopdarabját helyezték. „Gyönyörű hivatás lelket tartani az emberekben... térden állva adok hálát Istennek, hogy ezt az utat választottam” – vallotta. Vasárnap délutánonként régi filmjeivel a tévében vissza-visszajár közénk, s énekl: „Oly édes az élet, oly szép a világ...” S hogy nehéz is a magyar sors, azt vele képzelem, amint Ódry szigorában is edzett hangján, „síríg húséggel”, idős Solvejgként fogadja hazatérő Peerjét: „Áldott az Úr neve! Visszaérkezett! (...) Dallá bővölted az életemet. / Légy áldva! Beváltod ígéretedet. / S áldott ez a pünkösdi napja a hajnali fényben!” (Áprily Lajos fordítása).

Forrás: Magyar Nemzet Magazin

<http://mno.hu/hetvegimagazin/maganak-a-nemzetiben-a-helye-1282367>

<http://www.szineszkonyvtar.hu/contents/p-z/szeleczyelet.htm>

További linkek – interneten kereshető